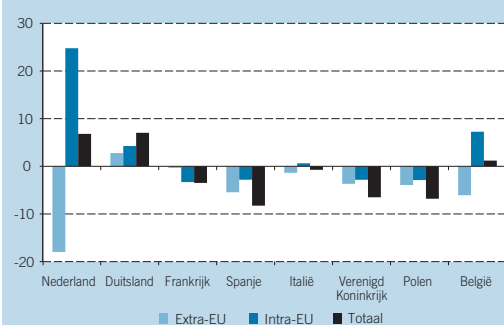

Nederlandse handelsbalans afwijkend binnen Europa

De lopende rekening van de EU in 2008 is redelijk in balans, maar maskeert wel grote verschillen tussen de lidstaten. Spanje en het Verenigd Koninkrijk hadden grote tekorten op de handelsbalans, terwijl Nederland en Duitsland forse overschotten noteerden. Het Nederlandse handelsoverschot was in 2008 gelijk aan 6,7% van het bbp. In vergelijking met andere EU-lidstaten kende de Nederlandse handelsbalans een bijzondere geografische compositie (figuur). Ten opzichte van landen buiten de EU noteerde Nederland een fors handelstekort ter waarde van zo'n 107 miljard euro, ofwel 18% van het bbp. Dit tekort is voor zo'n 65% toe te schrijven aan een tekort in de handel met Azië. Hier stond een nog groter handelsoverschot ten opzichte van andere EU-lidstaten ter waarde van 148 miljard euro, 25% van het bbp, tegenover. In de meeste andere landen in de figuur was de discrepantie tussen de handelsbalansen binnen en buiten de EU veel kleiner. Duitsland had bijvoorbeeld zowel binnen als buiten de EU een groot overschot; het Verenigd Koninkrijk had in beide gevallen juist een tekort. Een groot deel van de verklaring voor de afwijkende Nederlandse handelsstructuur ligt in de rol van Rotterdam als internationaal distributiepunt. Nederland importeert veel goederen van buiten de EU, die vervolgens vanuit Rotterdam zonder, of na zeer geringe bewerking, verspreid worden naar andere EU-landen. Dit patroon van wederuitvoer resulteert in de uitzonderlijke structuur van een handelstekort met niet-EU-landen en een overschot binnen de EU. Van de overige EU-landen vertoont België, met de belangrijke havenstad Antwerpen, een gelijksoortig patroon van handelsbalansen, hoewel het overschot en het tekort ten opzichte van het bbp veel kleiner zijn dan in Nederland. De economische crisis heeft geleid tot

aanzienlijke verschuivingen in de handelsbalansen van EU-lidstaten. Het algemene beeld is dat door de sterke daling van de mondiale handel eind 2008 en begin 2009 grote overschotten en tekorten enigszins zijn gecorrigeerd. Echter, omdat deze verschuivingen de structurele kenmerken van de economie die de handelspatronen bepalen, grotendeels ongemoeid laten, valt niet te verwachten dat de crisis zorgt voor grote veranderingen van de omschreven handelspatronen.

Handelsbalansen EU-lidstaten 2008 (percentage van het bbp).

Bron: Eurostat

Monetaire Zaken

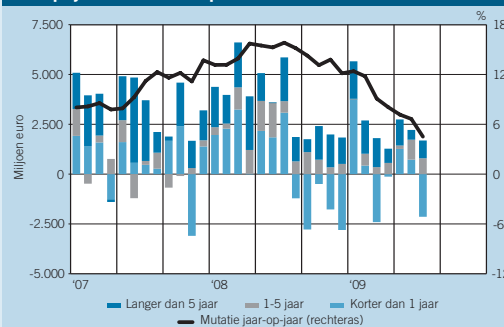
JASPER KIEFT (DNB)

Kort bancaire krediet neemt af

De zakelijke kredietgroei is in de loop van vorig jaar scherp omgeslagen. De jaar-op-jaar-groei is gedaald van bijna 16% in de zomer van 2008 tot 4,5% in juli. In deze laatste maand, evenals in maart van dit jaar, nam het uitstaande kredietvolume licht af ten opzichte van de maand ervoor. Desondanks neemt het volume over een iets langere periode bekeken nog steeds toe. Sinds januari bedraagt de gemiddelde toename bijna 2 miljard euro per maand, wat gelijk staat aan een groei op jaarbasis van circa 7%.

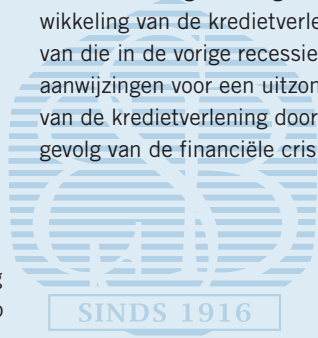
Bancaire kredietverlening is de belangrijkste bron van externe financiering voor Nederlandse bedrijven. In Nederland gevestigde banken hadden eind juli ruim 320 miljard euro aan zakelijke leningen aan Nederlandse bedrijven op hun balans staan. Bijna twee derde hiervan, ongeveer 200 miljard euro, betreft leningen met een oorspronkelijke looptijd van meer dan vijf jaar. Ongeveer 80 miljard euro heeft een looptijd korter dan een jaar. Deze laatste categorie bestaat voor het grootste deel uit uitstaand rekening-courantkrediet. In de figuur is de mutatie van het uitstaande leningvolume onderverdeeld naar de oorspronkelijke looptijd van deze leningen. Het valt op dat de kredietgroei in de eerste helft van 2008 voor een belangrijk deel werd gedreven door groei in kredieten met een korte looptijd. Dit sloeg om naar een krimp in de laatste vijf maanden van het jaar. Sindsdien is er sprake van afwisselende groei en krimp in de maandelijkse ontwikkeling van de kortekredietverlening. Tegenover het korte krediet staat een vrij stabiele groei van krediet met langere looptijden. De grotere volatiliteit van korter krediet over de economische cyclus was ook zichtbaar tijdens de vorige conjunctuurencyclus. Zo nam het kort zakelijk krediet gedurende 2003 en 2004 in totaal met 8 miljard euro af, terwijl dat met langere looptijden in die jaren nog met bijna 17 miljard euro toenam. Omdat de kredieten met langere looptijden op

Ontwikkeling zakelijk bancaire krediet, gecorrigeerd voor securitisaties (maandmutaties in miljoenen euro resp. jaarmutaties in procenten).

Bron: DNB

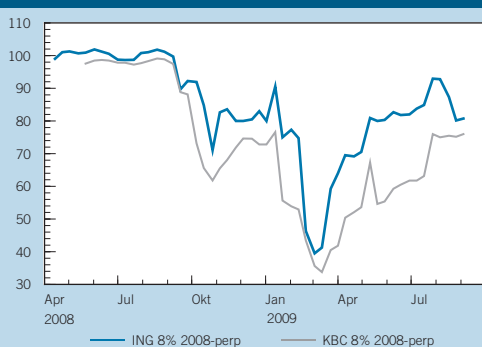
dit moment nog steeds groei laten zien en de ontwikkeling van de kredietverlening niet sterk afwijkt van die in de vorige recessie, geven deze cijfers geen aanwijzingen voor een uitzonderlijke ontwikkeling van de kredietverlening door Nederlandse banken als gevolg van de financiële crisis.

Het lot van hybride achtergestelde obligaties

In tegenstelling tot vele vormen van derivaten, wordt de status van conventionele financiële instrumenten zelden in twijfel getrokken. Toch heeft de financiële crisis twijfels over het lot van hybride achtergestelde obligaties blootgelegd. Dit zijn effecten die zowel elementen van schulden als van aandelen bevatten. Hybride achtergestelde obligaties bevinden zich

Koersontwikkeling perpetuele leningen sinds uitgifte (in procenten van de nominale waarde).

Bron: FDA

dan ook in een grijs gebied tussen obligaties, gegeven de vooraf gedefinieerde couponrente, en eigen vermogen, gegeven het achtergestelde karakter en de in beginsel eeuwigdurende aard. Voor banken zijn deze instrumenten belangrijk omdat zij tot het kapitaal gerekend worden. Sinds banken in moeilijkheden zijn geraakt en moesten worden gered door overheden, is de onzekerheid ten aanzien de status van achtergestelde hybride obligaties toegenomen. Bij overnames door overheden werd soms de waarde van dergelijke obligaties, evenals de aandeelhouderswaarde, weggevaagd, terwijl sommige banken in een dergelijke situatie wel werd toegestaan om couponbetalingen te blijven uitkeren. Met name levensvatbare banken, die op termijn weer geprivatiseerd zullen worden, werd toegestaan couponbetalingen te blijven verrichten, hetgeen leidde tot koersherstel van deze instrumenten (figuur). De markten voor hybride obligaties zijn sinds juli echter wederom onder druk gekomen vanwege eisen die de Europese Commissie stelt aan herstructureringsprogramma's van banken. Het principe van lastendeling tussen overheden van lidstaten en private vermogensverschaffers dat de Commissie toepast zal ertoe kunnen leiden dat sommige banken worden verplicht om coupons niet uit te keren. De gevolgen van dergelijke eisen variëren echter, gegeven de heterogeniteit van deze instrumenten. Zo zijn bijvoorbeeld de coupons van sommige van deze obligaties cumulatief, zoals de perpetuele leningen in de figuur, wat inhoudt dat indien een couponbetaling wordt overgeslagen deze later alsnog moet plaatsvinden. In het algemeen treden de eigenvermogenkenmerken van het instrument echter meer op de voorgrond, terwijl recente uitgaven van hybride obligaties door enkele banken erop wijzen dat deze instrumenten zullen blijven voortbestaan als bron voor kapitaal van banken.

Vormen van studiefraude in de directe omgeving (in procenten, afstudeercohort 2006/07).

	Hbo	Universiteit	Totaal
Studiefraude in directe omgeving meegemaakt	53	43	50
Werkstukken door anderen gemaakt	43	29	39
Spieken bij tentamens	36	28	34
Tentamenvragen of -antwoorden waren vooraf bekend	20	14	19
Docent past beoordeling aan	10	6	9
Iemand anders maakt tentamen	4	2	3
Anders	2	2	2

Bron: SEO/Elsevier, *Studie & Werk*, 2009

Fraude in het hoger onderwijs

Frauderende en plagiërende studenten zijn altijd al een punt van zorg geweest voor onderwijsinstellingen. Vroeger waren er de spiekbrieftjes, nu is er het internet dat het makkelijk maakt om andermans tekst te downloaden voor een werkstuk. Als dit op grote schaal zou gebeuren, zou dat de waarde van de diploma's in de praktijk kunnen aantasten, en daarmee een verzwakking betekenen van onze kenniseconomie. In een schriftelijke enquête, onder 8.000 recent afgestudeerde hbo'ers en academici

in Nederland, werden aan de respondenten enkele vragen voorgelegd over fraude tijdens de studie. Eerst werd gevraagd of respondenten in hun directe omgeving gevallen van studiefraude hebben meegemaakt. Deze vraag impliceert dat mensen zelf ergens een grens trekken tussen wat wel en wat niet als fraude moet worden aangemerkt. Die grens kan uiteraard per individu verschillen. Na de vraag of ze studiefraude hebben meegemaakt, wordt de respondent gevraagd die gevallen van fraude nader te specificeren.

De bijgevoegde tabel geeft aan dat de helft van de afgestudeerde hogeropgeleiden studiefraude in zijn of haar directe omgeving heeft meegemaakt. Op het hbo komt het vaker voor dan op de universiteit. Werkstukken door anderen laten maken en spieken tijdens tentamens worden het vaakst genoemd. Tentamenvragen en of antwoorden die van tevoren bekend zijn en docenten die bereid zijn onterecht de beoordeling aan te passen, worden ook regelmatig genoemd. Andere vormen van fraude, zoals iemand anders het tentamen laten maken, komen zo nu en dan voor. Vervolgens werd aan de respondenten gevraagd of zij zelf wel eens gefraudeerd hebben bij hun studie. Er is enige voorzichtigheid vereist bij het interpreteren van de gegeven antwoorden. Immers, de respondent wordt gevraagd naar sociaal onwenselijk gedrag. Verwacht mag worden dat niet iedereen dat zal willen toegeven of het misschien alweer verdrongen heeft, zodat de uitkomst gezien moet worden als een ondergrens. Desondanks verklaart 17% van alle afgestudeerden wel eens gefraudeerd te hebben tijdens hun studie. Dat is minder dan wat men in zijn omgeving heeft gezien. Opvallend is dat het bij eigen fraude het meest om spieken gaat, terwijl in de omgeving plagiaat bij werkstukken het meeste voorkwam. Wellicht valt het spiekgedrag maar weinig andere studenten op, en loopt plagiaat meer in de gaten.